

АЛ-ФАРАБІ ӘМБАСЫ
ҚАЗАҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ҚАЗАКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛ-ФАРАБІ

AL-FARABI KAZAKH
NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРИШЫ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КҮККÝСЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

BULLETIN

SERIES OF INTERNATIONAL RELATIONAL AND
INTERNATIONAL LAW

2(66) 2014

ISSN 1563-0285
Индекс 75873; 25873

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясы

ҚАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК КАЗНУ

Серия международные отношения и международное право

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

KazNU BULLETIN

International relations and international law series

№2(66)

Алматы
«Қазақ университеті»
2014

Күдік № 956-Ж.

(Алғашқы пәннің есепке койылу уақыты 22.04.1992 ж. № 766)

Журнал сасы, философиялық ғылымдар және мәдениеттегі бойынша диссертациялардың негізгі
корытындыларының жариялану үшін Казакстан Жогары Аттестациялық Комитетімен ұсынылған //
Докторлық диссертациялардың негізгі корытындыларының жариялану үшін Казакстан Жогары Аттестациялық
Комитетімен ұсынылған ғылыми басылымдардың тізімін көреді //ЖАҚ болашектесі,
№3 1998; Нормативтік және методикалық материалдардың жариялатының ғылыми басылымдар тізімі
Казакстан ЖАҚ төрағасының бұйрығы 26. 06. 2003. № 433-3 //Нормативтік және методикалық
материалдар жетекшісі №6 ЖАҚ

Редакциялар:

Шакиров К.Н. – з.г.д., проф., ХҚФ деканы, ғылыми редактор
Губайдуллина М.Ш. – т.г.д., проф., ғылыми редакторлық орынбасары
Балтабаева Б.М. – т.г.к., аға оқытучы, жауапты хатшы (жұмыс тел.: 8-727-243-83-27)
Айдарбаев С.Ж. – з.г.д., проф.; Байзакова К.И. – т.г.д., проф.; Байтұкаева А.Ш. – филол.ғ.к.,
доц.; Гуссен Г. – PhD, проф. (АҚШ); Ибраимов Ж.У. – т.г.д., проф.; Күкебағ Ф.Т. – т.г.д., проф.;
Макашева К.Н. – т.г.д., проф.; Мұхаметхан Н. – т.г.д., проф.; Сабиқенов С.Н. – академик, з.г.д., проф.;
Сайрамбаева Ж.Т. – з.г.к., доц.; Сұттанов Б.К. – т.г.д., КР Президентің әсандыдағы ҚСЗИ директоры;
Шабадь П. PhD, проф. (Франция); Эншент Б. PhD, проф. (Германия)

Ғылыми басылым

КазУХАБАРШЫСЫ

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясы
№2(66)

Компьютерная верстка Альданевой А.Ш.

ИБ №7372

Басуға 30.05. 2014 жылы кол жойылды.
Пілтімі 84x108 1/8. Колемі 35,4 б.т. Офсетті қағаз, Сантық басылыш.
Тапсырыс №1309. Таралмы 500 дана. Багасы келісімді.
Әп-Фарағи атындағы Казак Ұлттық университетін «Казак университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фарағи ланғылы, 71.
«Казак университеті» баспаханасында басылды.

<i>Орбади А.О. «Тәйбиннің ресурстар каргысын» карсы тұрудан халықаралық тәжірибелі</i>	296
<i>Күкесуені Ф.Т. Абдиканалық Ж.Р. Sustainable development issues as an important factor of the contemporary international relations</i>	305
<i>Күршанғази М.Ш. Урталашылаған. Некоторые международно-правовые аспекты формирования идентичного развития мира</i>	313

7-бөлім**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КҮҚЫҚТЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРИ**

<i>Коркебаев З.Б. Айдербай С.Ж. Роль и значение консультативных заключений Международного Суда ООН</i>	320
<i>Буженбайев Р.М. Юридические механизмы защиты прав человека в рамках Совета Европы: комплексный анализ</i>	326

<i>Шакиров К.Н., Жаманғозова М.М. Об соотношении понятия «торговля топливом» в международном праве и национальных законодательствах</i>	335
---	-----

<i>Баймагамбетова З.М. Межпарламентская Ассамблея СНГ как механизм унификации</i>	340
---	-----

<i>Досымбекова М.С., Ермекбаева К.Д. Особенности подготовки и проведения административной реформы</i>	345
<i>Сабиқелов С.Н., Абдракимова А.А. Основные аспекты международно-правового регулирования института усыновления (удочерения)</i>	352

<i>Курмангали М.Ш., Ахметова С.А. Халықаралық қылмыстық юстиция жүйесі қалыптасуының кейір тарихи-күқықтық кырлары</i>	358
--	-----

<i>Джекандарбек Б.А., Қалғамбайева Е.Е. Правовой анализ многосторонних соглашений в сфере международных автомобильных перевозок грузов</i>	366
--	-----

<i>Машембекова Г.А. Правовой статус автобокатуры по французскому и казахстанскому законодательству</i>	372
<i>Жұласов Ж.С. Күқықтық гармонизация мен унификацияның ара катынысы</i>	379

<i>Тұменбеков С.Ә., Серин Г.Ә. Азаматтық күкінің холдану тәжірибелі кінә және себепті байланысты есекеру</i>	384
--	-----

8-бөлім**БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРИ**

<i>Капшагаяқызы А. Студенттік ұжымданы жеке тұлғааралық қарым – қатынас пен олардың озара коммуникативтің әрекеттің мазмұны мен күрүлымы</i>	390
<i>Ахметанғазова Г.А. Интербелсени әдістердің колданудың манзыздылығы</i>	395
<i>Ерғобек Ш.К., Атасаева К.Ж., Қудерин И.К., Менәнбайбаев Е.С. Организация дополнительных видов учебной деятельности посредством онлайн обучения</i>	399

ӘОЖ 339 (574)

А.О. Оңдаш

Әз-Фараби атындағы Казак Ұлттық университеті,
Халықаралық жылтынастар факультеті, Ақтау қ.
e-mail: aimukon84@mail.ru

«Табиғи ресурстар жағынан» карсы түрүлшілік тәжірибесі

Автор «Табиғи ресурстар жағынан» карсы түрүлшілік тәжірибесіне шолу жасатан. Табиғи ресурстарға бай еттердін дауын таптау аудандық ауруға» карса түруда экономикалық саясаттың сипаты басты ролд атқарып алған корсетелі. Бөсқана, Илоренса, Норвегия, Норвегия, Индонезия, Норвегия, вәзінде оның экономикалық аудандық ауруға, айтарлықтай экономикалық саясаттың оң жеткізе алды. Ал жойыр еттердің жерінде жағдайлар орын алды. Бұл дұрыс жүргізілмеген экономикалық саясаттың, ал жаңтқанда жағынан жаңе ғалымда саясаттың, соңдай-ақ елең шиктәттің салынған түснігін болуының оң емес, оған сай келетін жаһандар ішке маңыз және солармен байланысты зерттеу болып табылады. Ресурстар жағынан үсінгін мәндердің басқаша обидаудын авторлардың көрінің кальпастырылған.

Түрлі сөздер: ресурстар жағынан, түрліндік ауру, инкәзатты экспорттаушы артық ресурстар елдер.

А.О. Оңдаш

Международный опыт противодействия «проклятию природных ресурсов»

Автор анализирует международный опыт противодействия «проклятию природных ресурсов». Анализ различных стран, богатых природными ресурсами, показывает, что в противостоянии «голландской болезни» ключевую роль играет характер экономической политики. В таких странах, как Ботсвана, Индонезия, Норвегия, в результате эффективной экономической политики удалось избежать голландской болезни и достичь заметного экономического роста. В некоторых странах имели место другие события. Это, скорее, результат неправильной экономической политики, в частности финансовой и валютной, а также неэффективного управления доходами, которые поступают в страну от продажи сырья. Весь препятствия для развития экономики создает не наличие ресурсов само по себе, а связанные с ним вызовы, на которые можно и нужно искать адекватные ответы. Сформировано авторское видение возможного пересмысления содержания понятия ресурсного проклятия.

Ключевые слова: ресурсное проклятие, голландская болезнь, ресурсоизбыточные страны-экспортёры сырья.

А.О. Ongdash

International experience in countering “the curse of natural resources”

The author analyzes the international experience in combating “curse of natural resources.” Analysis of development in countries rich in natural resources shows that in the confrontation of the “Dutch disease” character plays a key role of economic policy. In countries such as Botswana, Indonesia, Norway, as a result of sound economic policies managed to avoid Dutch disease and achieve significant economic growth. In some countries, there have been other events. It is rather the result of wrong economic policies, in particular fiscal and monetary, as well as inefficient management of revenues that come into the country from the sale of raw materials. After all obstacles for development of economy are created not by existence of resources in itself, and the related calls on which it is possible and it is necessary to look for adequate answers. Authors vision of possible reconsideration of the content of concept of resource curse was formulated.

Көрсеткіш: resource curse, Dutch disease, resource surplus commodity exporting countries.

THE MUSICAL STAFF

Дүйнекүлік байқаң дәмнүүдің жағымын
жолаудар көрдік көрдім-көттес орнататын есептер
бен шегелдең басқарудың аты жыныстық
жеке тұралардың белгілілердің [4]:
- міндеттің салтаулары, белсенділік
жеке тұралардың жиынтық комітеттері және
шеберлік тұралардың хоса штаттардағы міндеттің
безек аны беру:

- көнбетен белгілі штедлердің, этикада штедлердің, сағын белгілілік пән ж.

WILHELM VON KLEIST
VON DER SCHWEITZ

СИМФОНИЯ № 10 В СОЛНЧЕВОДНОМ ТОНАХ
СОВРЕМЕННОГО КЛАССИЧЕСКОГО МУЗЫКА

二十一

- болашақ түннің ресурстар хөрнеділіктері, оларға ресурстардың анықтамалық пайдалық деңгейде салынады;
 - боялғанда профилиттің әзім капиталдан (мың ғары), инфраструктурдан және инновациядан мөндердегі инвестициядан.
 - Ресурстарға тәуелсіл зерттеуді замындық салынудан шартты және олға жетекшілік көзінде берілген мәннен көп жағдайлардағы да мәннен көп жағдайларда (жерде Норвегияда) олардың мәннеліктилігін ықтималданыру үшін салынады.
 - Затоңдыры салынып анықтадық қызымет және ресурсстың бөлоролығына белгілілігін жеткізуаралық төлемнің дәнгелін, солдан мәннік мәннеліктердің, тауарлардың сол тәсіл шешімдердің жүйесіндегі анық тектесструни мәннелік мәннелік байлықтың институттардың мәннеліктердегі ст.
 - «Табиғи ресурстардың салынудан шарттық мәннелік мәннелік ресурстардың 1965 ж.-жерде көнбараттардан залығынан басталып уақыттағы көрсеткіштерден шаруашылық емдеушілердің жағынан зерттеудің салынудан соң болып 1970 жылдардың басындағы багы сорылғасын көтөр жүрген мәннелік экспортты 1970 жылдардың бірінші жарықсыздық жағдайда орталға соосып 4,6% көркемнен экономикалық осінде қамтамасын етті [6].
 - Нигерия 1970-тен 2000 жылдарға дейінгің көзінде 350 міншілік доллар сомасына үрдін тағасына көз жеткіліп. Осылай тарақтастан осында уақыт көзінде абсолюттік көлемшілікте түрлі суреттін халықтың белгілі ен сегет артып, 70% кірдегі [7]. Нигерияның жағдайындағы 40%-ы сумен және көриң көлісімен жабындаған, солдан еніндең түрлі үәкіттерде жүзеге асатын си тоғөнгі көрсеткіштердің бірі, 23 бапта етімі – си жогары көрсеткіштерде не.
 - Мұнай байдырының тінестің пайдаланудын мәннелік айналысы Нигерияның экономикасы авторлардың пәннінде көзде факторлардан зерттейтінде, «төлемдік дүрүн» салынған теріс зерттейтінде. Нигерияда ол барында алғозын инфрастрұлақ көрінік тапқан тұрақтың газының мәннеліктердегі көрініктердің (1-суреттегі көрнекілер) көзінде байыл табылатын макроэкономикалық көркемнен берілуінде енінде болып. Екіншінде Нигерияда үлкен институциональдық көзінде

152

Yerushalayim Bulletin: International Relations and International Law Series No. 1 (1981): 221-4

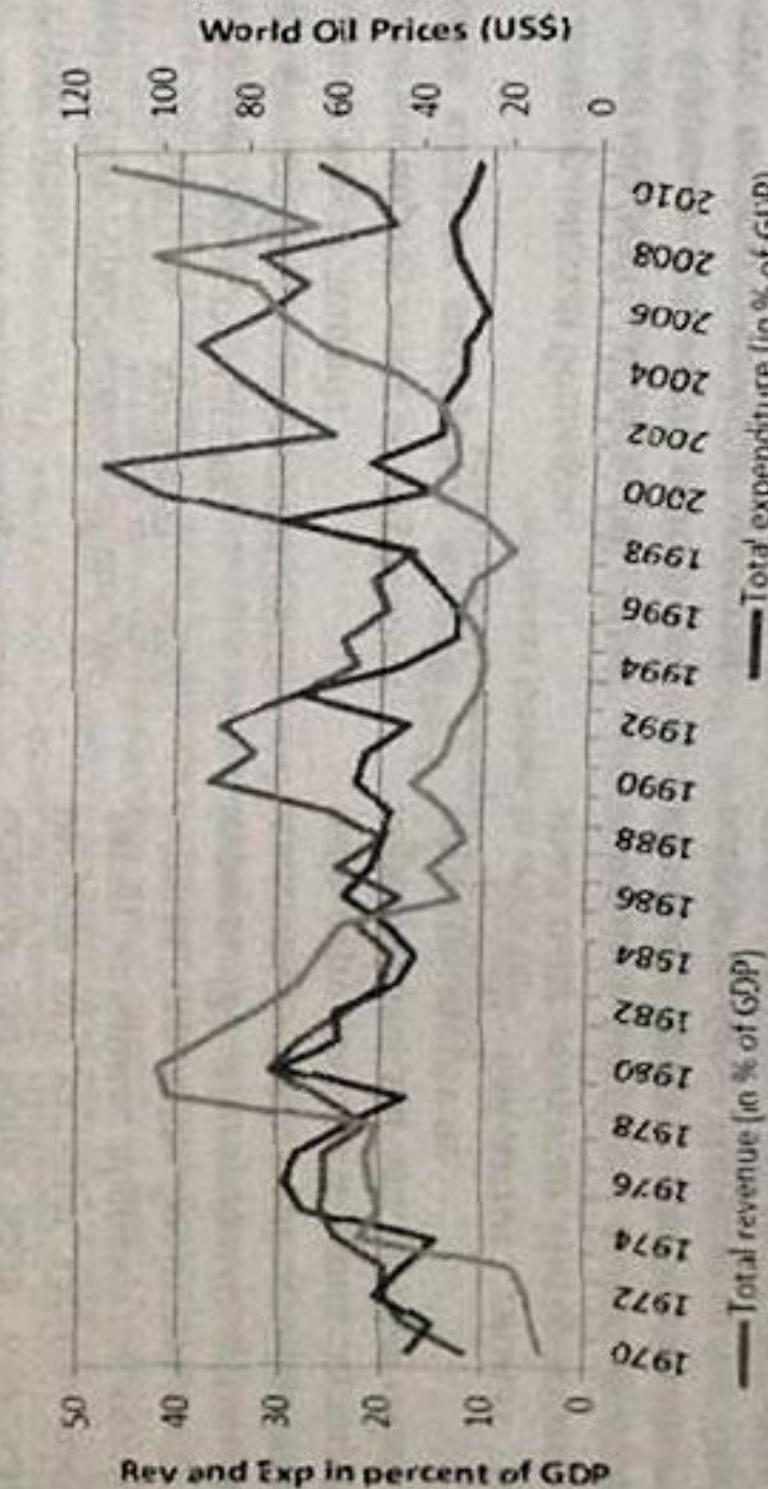
мактар бар. «Transparency International» баганасында бұл ет сұбайлас жемқорлық деңгейін бойынша 180 мемлекеттің ішінде 56 орынға ше [8]. Рештегі бағыттаған іс-әрекеттің мүддәтін төсөттік макрополитика саясаты жүргізуге және біліктілік мұна Унион қоюмын жағдай қамыстастыруға мүмкілік береді.

Алайда спілердің барлығында да «ресурстар көрсеткүш» тән болмайды. Кейбір елдер, мысалы, Болгария, Испания, Норвегия, Австралия және Канада экономикалық осу мен алеуметтік ламудың тұрақты жеңіле жөндары карыншалығын көрсетеді. М. Ross будан 30 жыл бұрын Индонезия мен Нигерия, екі мұнай шаккандағы және дам басына шаккандағы ЖІӨ шамамен тенденция Илонезияның табыс көрсеткішінін 30%-ын гана құраган [7]. 1993 жылы Элемдік банк Илонезияның экономикасын «шынтыс азиялық көремет» деп атады.

Алмас кеноныңдарына бай елдер Бөстәваш на мен Съєрра-Леона да осындай ұксас әдіспен бұлдан отыз жыл бұрын экономикалық дамудын шамамен бірдей деңгейде болған. Алайда боғстана уақыт оте келс онын аумағына 1970 жылдары алмас кеноныңдары шыгарылған кезден бастап тангалдарларың экономикалық өрнекуді көрсете

шамамен 7% органдық даму карыншалымен әлемдегі едәуір жылдардың бағалаулары бойынша осы осімнің 40%-ын алмас өніпкісінде көрсетті [9]. Бұл орайда, Бострананың бастаушылық үстіншімі тропикалық климат мен ұйым мономәдени экономика иницијесіндегі ең нашар үстіншімдердің бірі болды. Осы негізде Съєрра-Леонада адам басына шаккандағы ЖІӨ 1970 ж. 350 доллардан 2000 ж. 150 долларға дейін томенделі. Тек 1994-1998 аралығында бұл елдің нақты ЖІӨ 21%-га қыскарған, ал бұл уақытта халықтың саны 13%-ға есекен.

Табиғи ресурстарға бай елдердің дамудының әртүрлі сипаты табиғи ресурстар табысты даму үшін кедерігі де, экономикалық колапстан кепілдік те болып табылмайтынын көрсетеді. Табиғи ресурстардан түстен табыстар едәуір мөлшерде шикізат бағаларының біршама ауытқулары, ресурстардың көлемі, шикізат компаниялары төлейтін тарифтер мен роялти деңгейлері өзгерістеринің нәтижесінде кубылмалылықка бейім болып келеді. Осыған байланысты егер мұнай елдердің каржы институттары табыстар динамикасына карай бағыталағын болса, кубылмалылық макроэкономикалық деңгейге, ен алдымен мемлекеттік тұтыну мен инвестициялардың кубылмалығы түрінде бериледі.

1-сурет – Мұнайдың бағасы, Нигерия экономикасының көнамдық секторындағы кірістер мен шынастар, 1970-2011 жж.

Ескерту: пайдаланылған әдебиеттің негізіде автор хұрастырган [6]

даму үшін «голландық аур»¹ мұнай топорел. Ол ресурстардың көбінесүзде Улттық валютаның айырбастау бағамы емес салалардың, дәржисе онеркәсіп салаларның жағдайы билдіреді. Атап отындейдегі 1960 жылдардың орталық салаларынан Нидерландтың 1976 жылдың коры анықталғаннан кейін пайда болып 5,5 млрд. долларға жетті, бұл сомандың аудамы белгілі омір сүру деңгейін арттыруға үзгәрді. Бұл үлттық валюта – гульдендердің көбінесүзде онеркәсіп салалардың айындағы дамуы баулаған, жұмыс істеңдің аудамының саны 16%-ға азайып кетті. Мемлекеттік инвестицияларды арттыра отырып, жұмыс орындарын сактап калуга тырысты, көзчін нәтижесінде 1982 жылы бюджеттің дефициті ЖІӨ-нін 7%-ын жетті.

Сонымен бірге «голландық аур» шикізат табастары серілісіннен сөзіз болатын салдары емес, оған Бострана, Индонезия мен Норвегияның тәжірибелі дәлел Сарапыштар атап отындей бұл дұрыс жүргізілмесін жөнөмникалық саясаттын, атап айтқанда, каржы жыне валюта саясатынын, соңдай-ақ елең шикізаты саудаған түсінін кірістерді тимді басқарға алмаудын нәтижесі.

Жалпы, бұл елдер үшін процесстік каржы-жын саясат тән болды, ал дамыған елдер үшін ол контрициклік сплатта болды [9]. «Ресурстардың елдер үшін процесстік саясат ресурстық серіліс кезінде каржылық ресурстардың таралуынан және дагдарыс кездерінде олардың ыскерліктерінан көрінді. Нәтижесінде карапайым экономикалық циклдар даңсаулықты көрту мен білім беруге жұмсалатын шығындарды коса алғанда үлкен мемлекеттік жобаларға құмсалған мемлекеттік шығындардағы циклдармен құншынан көтті. Кебіне процесстік саясат «жеткен көлген» күнеген кірістердің азам капитальын дамытудың орнына ғана мат инвестициялық, көбіне тімсіз жобаларға орынсыз жұмсаумен көтті жүрді.

Мемлекеттік табиги ресурстарды экспорттаудан көнеттеген пайда болған кірістердің жағындаудың едәүір жиі көзделетін пр. экономиканың мемлекеттік секторында жын жұмыс орындарын шамадан көп ашуға,

¹ Мұнай топорел. Ол ресурстардың көбінесүзде онеркәсіп салаларынан көптегендегі 1960 жылдардың орталық салаларынан Нидерландтың 1976 жылдың коры анықталғаннан кейін пайда болып 5,5 млрд. долларға жетті, бұл сомандың аудамы белгілі омір сүру деңгейін арттыруға үзгәрді. Бұл үлттық валюта – гульдендердің көбінесүзде онеркәсіп салалардың айындағы дамуы баулаған, жұмыс істеңдің аудамының саны 16%-ға азайып кетті. Мемлекеттік инвестиацияларды арттыра отырып, жұмыс орындарын сактап калуга тырысты, көзчін нәтижесінде 1982 жылы бюджеттің дефициті ЖІӨ-нін 7%-ын жетті.

Жалпының осіруғе, онрлер мен онеркәсіп салаларына трансферттер мен субсидиялар болуға аттылдыры шығындардан көтті. Көбіне субсидиялар шығындардың мемлекеттік баптышталды. Күнеген кірістердің алғарындағы колдауға болға деңсаулықты көрткөн. Оның беру менинде көбінесүзде онеркәсіп салаларынан көптегендегі 1960 жылдардың орталық салаларынан Нидерландтың 1976 жылдың коры анықталғаннан кейін пайда болып 5,5 млрд. долларға жетті, бұл сомандың аудамы белгілі омір сүру деңгейін арттыруға үзгәрді. Бұл үлттық валюта – гульдендердің көбінесүзде онеркәсіп салалардың айындағы дамуы баулаған, жұмыс істеңдің аудамының саны 16%-ға азайып кетті. Мемлекеттік инвестиацияларды арттыра отырып, жұмыс орындарын сактап калуга тырысты, көзчін нәтижесінде 1982 жылы бюджеттің дефициті ЖІӨ-нін 7%-ын жетті.

Зерттеушілер түрлі шығындарды енгердің

экономикалық саясатындағы үзілдердің

шапан түрлілік мен олардың экономикалық дамуға ықпал ету мәселелердің көрастырылғанда иеге бір елдер барынша пішінін саясат шұрак шешімін таптағы. Бұл сұрақ солын жылдардың саралыштардың наразын озіне аудартады. Мамандардың жошшылігі бұл сұрақтың жауабын осы елдердің саяси және институционалық жүйелердің ерекшеленісін табуға болады деген корытындыға келді. Конгресін зеңбінегерде түрлі мұнделер тобымын «респектага бағыттынан» саясаты мен оның жалпы экономикалық саясатқа десеріне мәнзейді.

Оган байдынысты қонғеген шығындарда бай елдердің қауіпті болатын сплаттамасы – «ренталық мемлекет» немесе «ренталық экономика». Ренталық мемлекеттегі табиги ресурстарға роялти мен салықтар түрлідегі сыртқы ресурстардан рентаны барлық кірістердің басым белгін күрайтын. Ренталық мемлекетте «ренталық мемлекеттің» басым болып келеді. Бул жағдайда үнемі есіп отыратын кірістердің күтүлдегі рантте кезек күтірмейтін жағдам есүсмен көтті. Табиги ресурстарға бай және көдій елдердің жайға болу және ондірістік функцияларына көніл боле отырып, «өнімрүүш мемлекеттегі» дег атаптайды. «Өнімрүүш мемлекеттегі» дег атаптайды. «Табиги ресурстарға көдій елдер экономикаласында сплатта спрекие көніл аударалы, олар үшін экономикалық осу барынша жогары кірістердің негізі ретінде императивтік болаты. Осылай карама-кары ренталық мемлекеттер «жайға болуп мемлекеттегі» болып табылады. Оларға тән бенгілер субсидиялар мен трансферттер болып табылады.

Бұл сплаттамалар табиги ресурстардың тімші басқаралық елдерден осындағы басқаруудың жүргізіл атмакан елдердің зрасындағы айыр-

Керісінше, Нигерия, Замбия, Венесуэла, Эквадор мен Мексика сектілі елдер шикізат кірістерін экономиканың мемлекеттік секторының қызметкерлерін коса алғанда, мындағы алеуметтік топтарға трансфертеуді жүзеге асырады. Олар салықтарды тиймді жинауга, салықтық өкімшілік сту жүйесін күштігүте, салық салынатын субъекттерде жәніпкерлік рұхты қалыптасыруға аз көпіл

Экономикалық саясатты саяси кайраткерлер жүзеге асыратыны белгілі және бұл магынада ол жалпы саяси үдерістің бір белгі болып табылады. Кез келген саясаткердің басты міндеті – «спұрыс саяси шешім» қабылдау. Дұрыс экономикалық саясат саяси кайраткерлердің мұддесімен сәйкес келे бермейді. Егер жақсы саяси қызмет саяси кайраткерлердің мұдделерінің азаматтардың мұдделерімен сәйкес келуіннен шеткізесі деп айттын болсақ, онда Бострана, Индонезия мен Норвегия секілді елдерде осындағы сәйкес келушілік болды деген корытынды жасауға болады. Басқа табиги ресурстарға бай елдерде бұл мұдделер сәйкес келінген.

Ен алымен, бұл халықтын ренттана бағытталған тоptары секілді. Біркатаp зерттеушілер мұндай тоptарға көбіне әскери адамдар тобы мен шенеуіктерді жатқызады. Мысалы, Н. Виенен Норвегияда фермерлердің ешқандай саяси ықпалы жоқ және олардың едін саяси күрылымдарында ешқандай өкілдері жоқ, ал керісінше әскери мен азаматтық шенеуіктердің айтарлықтай саяси билігі бар деп атап көрсетеді. Мысалы, сарашылар атап откендей Ajakouta белгілі металлургиялық кешені Норвегияда елдің экономикалық дамуына ат салысатындықтан емес, оның демесуаштерінс саяси дивидендер экелетіндіктен қызмет етеді [11]. Сәйкесинше, мемлекет оның Устанымын құнисейтіп, осы тоptардың мұлдесіне сай келетін шешімдер кабылдаган. Мұндай жағдай басқа елдерде экономикалық саясат үшін

мерзімді экономикалық дамудың орынына қысқа мерзімді саяси мұнделер мен басымдықтардың басынышыкка аттан Чадта, Экваторда, Мексикада, Венесуэлада, Замбияда да калыптасқан.

Мұндай елдерде экономикалық саясат экономикалық дамудың куралдары мен механизмдері смес, негізінен белелді топтарды колдауды шоғырландыруға бағытталған саяси куралдарға айналады. Осы себептермен шикізатқа бай елдерде мемлекет озинің үлгіткіп валютасын давальшашылауға жесті жаңа, табиғи ресурстарға бай елдердегі айырбастау бағамының жоғарылауы, ұжыоруган қыскаруы мен шикізат кірестердің жұтытуы экономикалықен катарап саяси феномен болып табылады. Бұл магыннада аяғанда «Саяси голландық ауру» [12] және «гресурстарлықарғыстың саяси факторы» [13] терминология-

лары ереккис мөнгө ис.
Жогарыда атапандардың экономикалық саясаттың стандартты элсігерін пайдалана отырып, голландық ауруды смесүш кындалатын «рессурсстық каргыстың» саяси курамдағас болғып табылады. Кажетті күрьзымдық ауысымдарға багытталған экономикалық саясат саяси ықпал агенттерінің мүшсісімен сәйкес келтірілген молшерде ол тұракты бола алмайды. Мұндан топтар мәселе табиги рентаны болуғе қарысты болғанға дейін «егатуг квонин» коргаудың тарифі болады. Бұл ролінде мұндай топтар «шашар экономикалық саясаттың» агенттері болып табылады.

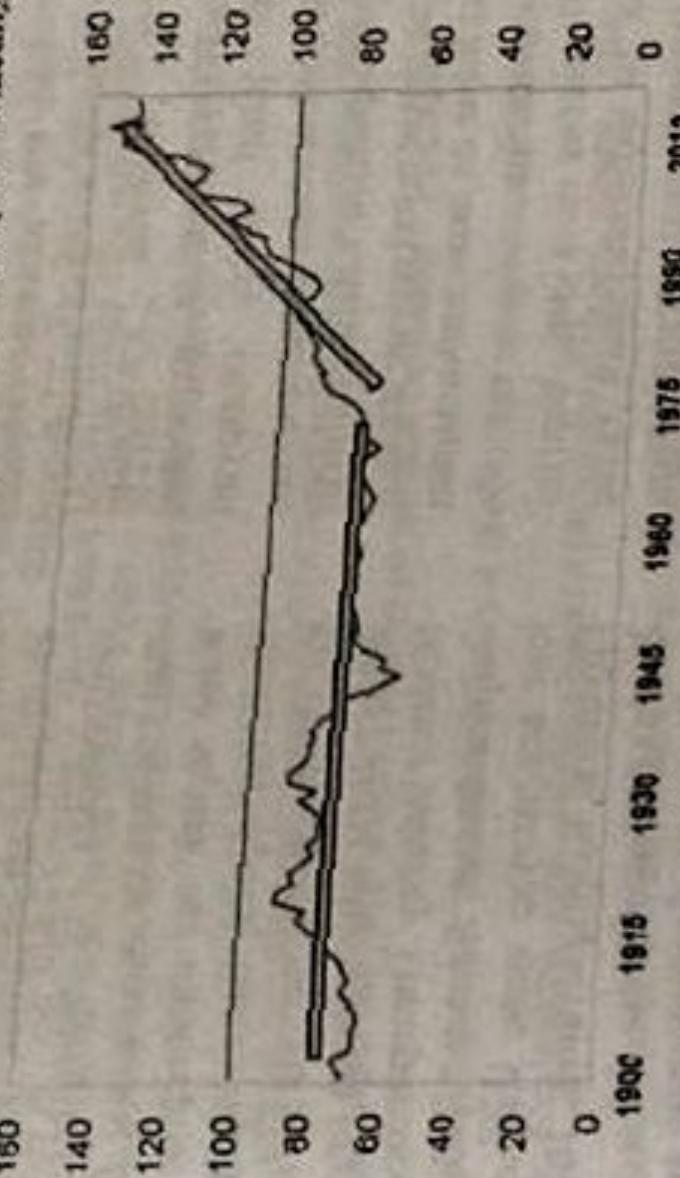
Рентага бағытталған саясат экономикалық
және саяси күштің Энглантия, Колыңғы
шоғырлануына, жемқорлықтың терелтуең
экономикалық тиимділіктің ғомендеуің және
алеуметтік тенсіздіктің есүіне альп келеп.
Мексика, Венесуэла немесе Норвегия сұктау
елдерде рентаны алуға бағытталу қауіпті сипат-
та, саяси және экономикалық институттар от-
еліз, негізгі нарық агенттерінің анықтыбы
мен есеп берушилігі жок, вострана, Илленсбі
мен Норвегия келетін болсақ біркіттар зерт-
теудерде бұл елдерде «шұрыс экономикалық
саясаты» жүргізуге ықпал ететін саяси және
институционалдық курсының болуы аны-

Норвегия экономикалық жүйенін тұгастыбы аясында шикізат секторының тепе-тес басқарулығы етпесі.

ел сенілді мысалдарының бірін көрсетे болғанда [14]. Мұнай мен газды экспорттаушы ретінде Ресей мен Сауд Арабиясынан кейін үшінші орындағы иеленеді.

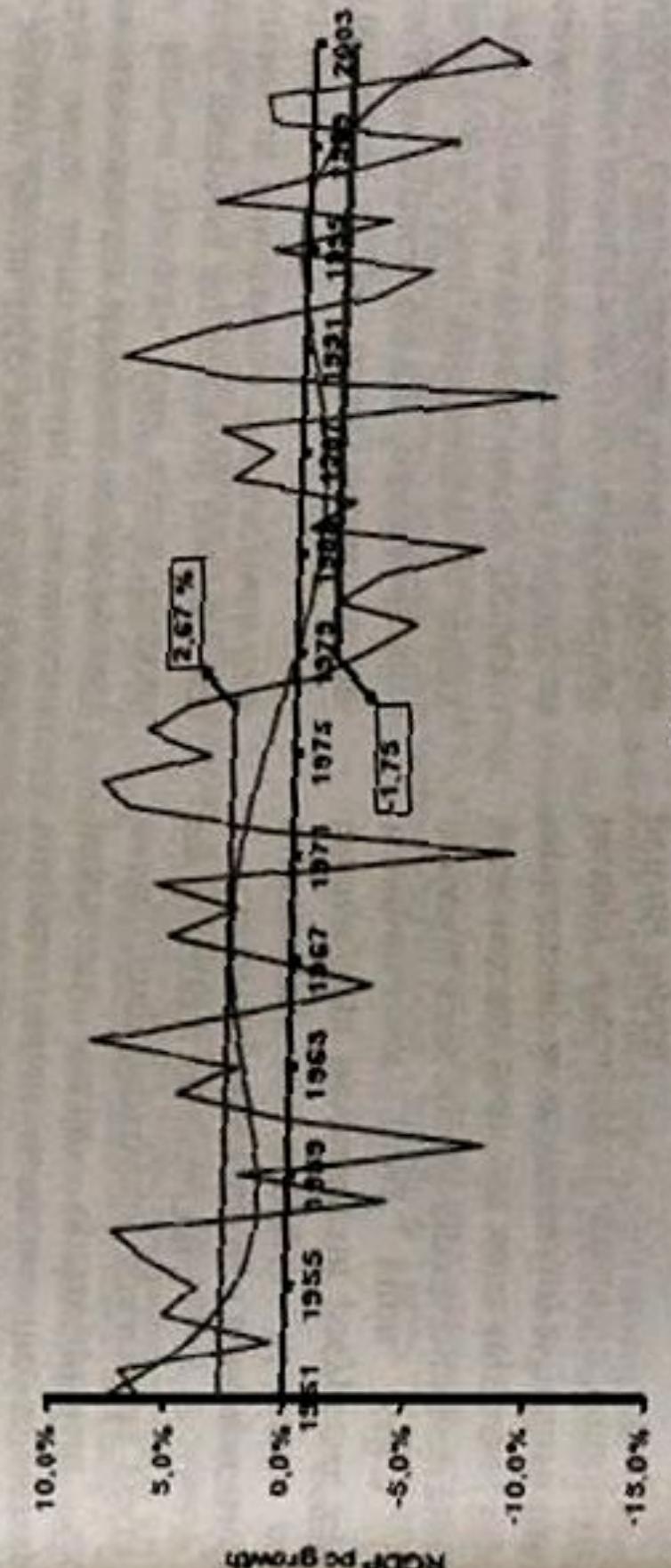
2-суретте берілген деректер 1970 жылдардан орталыда Норвегияда адам басына шакеандар җІӘ-дін бірнеше аргуын көрсетеді. Норвегияның көрші Швециямен салыстыра отырып, солдан жІӘ-дін жылданша шамамен 20% артуыш мұнай ресурстарының аркасында орын алатынан байқауга болады.

Норвегияның табиги ресурстарда басқару мөдөлі мұнай газ корларына мемлекеттік мәншіктің болуына және мемлекеттік мұнайдың толығымен бакылаудың негізделеді. Соныңында мемлекеттік компаниялар

2-сурет – Норвегия халқының адам басына шакеандагы ЖІӘ. Швеция = 100

Ескерту: пайдаланылған әдебиеттің негізінде автор күрастырылған [15]

3-сурет – Венесуэла халқының бір адам басына шакеандагы ЖІӘ-дін накты осімі

Ескерту: пайдаланылған әдебиет негізінде автор күрастырылған [18, с.105]

Ужамдаулық әрекеттер тәжірибесі осы елдің әрбір азаматтың мұнай мен газды оңтүрумен алғандағы байланыстың жеткізуін камтамасы зерттеледі. Тұрындаудайтын [17]. Едис комірсуетек жорлары пайда болғанға деңгін бұрын қамтасқан портвегиялық демократиялық дәстүр рентага баянталған әрекеттерге келері жасайтын маңызды фактор болып табылады. S. Asfana портвегиялық тұрақты және демократиялық саясси жүйе, дамытған және транспаренттік заң жүйесі, мықты буқаралық акпарат құралдары жағры саясатының тұмандығын және мемлекеттік шығындардың әділ сипаттын камтамасыз етеді [10].

Алайда Норвегия да экономикадағы баска етапер шикізат доминанттары белгі-бет көзеттін көпшілдіктардан айналып еті алмаады. Мұнай мен газды отқызуден түсегін жоғары деңгейдегі экспорттық кірістер ондеуші қәсіпорыны мен онын жоғары технологиялық құрамдаас боліктөріне мүлдесі үшін емес, ондруши салынан мүлдесі үшін экономика саладарының арасында қаржы құралдарының кайта болынған алып келеді. Бұл заның турде шикізаттық мамандандылық консервілелі және ел экономикасының кешенде түрде дамуын тежейді.

Казіргі уақытта Норвегия гана емес, белгілі молшерде Венесуэла да экономиканың тұлас дамыуына шикізат (мұнай газ) секторының ықпалласуынан өзіндік экономикалық және әлеуметтік олшемдерін тауып, осылайша дагдарыс жағдайларынан аман қалды.

Накты жанбасылық ЖІӨ 10%-га темендеген 1996 жылдан бастап 2006 жылға дейін қырық жылдың ішінде Венесуэланың экономикалық дамуы экономикалық феномен: «венесуэлалық ауру» атаудын тудырды, оны мұнай саласын мемлекет карауына алушын және соңынан осы индустримальный тұмандығын темендедумен байланыстырады.

«Голландық ауру» Венесуэланың экономикасы үшін күрделі фактор болмаганын айта кету кажет. БҮҮ-ның материалдарына сәйкес Венесуэла үлттық валютаның нақты түріндегі тоғызымен баталанбаган кезде 1997 – 2003 ж. аралығындағы көзінде елдегері экономикалық осу байкалған ерекше жағдай болып табылады [18] (3-суретті караныз).

Венесуэланың экономикалық киңىштықтарының тұптамыры Венесуэла қоғамындағы экономикалық жіктелудің жоғары деңгейімен

байланысты болатын сонты оны жаңдайы табиги ренттега көл жеткізу үшін күрсепен жүйесін үрде киңіндайтын колайсыз институциональдық орга- мен байланысты. Ренттега баянталған әрекеттің мемлекеттік шенсуніктердің сыйбайлас жемқорлық әрекеттері, сондай-ақ бизнес үшін шамадан тыс кедерілер айтарлыктай өзекті мосселелер болып табылады.

Жоғарыда атап етілгендей, голландық аурудын саяси құрамдаас болғын бұл мәселеғе күрделі кешенде сипат береді, оны тек экономикалық институттардың көмегімен шешу мүмкін немесе. Дәл сондайқтан ресурстық кірістердің басқару саласындағы халықаралық бастамалар осы үдерістің ашықтығы мен есеп беруушілігіне ерекше көніл боледі. Осы түргайдан алғанда, едәуір белгілі бастамалар Халықаралық валюта корының «Ресурстық кірістердің ашықтығын камтамасыз ету жөнніндегі нұсқаулығы» болып табылады, «Ақшаны бакылау: бюджеттік және мұнай газ кірістеріне мониторинг жасау жөнніндегі нұсқаулық» ашыққоғамның бастамасы, британдық үкіметтің «Өндіруші салалардағы ашықтықты камтамасыз ету бойынша бастама» (Extract Industry Transparency Initiative, EITI), ол Эзіrbайжанда, Канада, Либерияда, Монголияда іске асырылуда және Норвегияга, Қазақстанға, Грузияга, Қыргызстанға, Нигерия мен басқа да 26 елге енгізілді тиіс.

Осы үш бастаманың негізінде каржылық ашықтық басыны катысуушылардың есеп беруушілігін камтамасыз етеді деген үміт жатыр, ал бұл өз көзегінде жақсы экономикалық саясат үшін мемлекеттік шешімдерді қабылдаудың өзгеруіне алып келеді және азаматтар мен жергілікті билік органдарының бишкік ехілдегіктер берілудің арқасында рента алуға бағытталуды киындалады.

Соган қарамастан, бұл қозқарасты барылға сарашылар колдамайды. Мысалы, олардың кейбіреулері мемлекеттің ресурстық кірістерді экономикалық даңуу үшін кайта белуік сенбейді және мұнай кірістерінің когам мүлдесі үшін тікелей белгінүү алға тартады [19]. Басқа сарашылар жекешеледірүді табиги байлықта басқару мәселелерін шешудің баламалы жолы ретінде көреді.

Корытға келе, табиги ресурстарға бай етпелердің дамуын таңдау «голландық ауруға» карсы түруда экономикалық саясатын сипатты басты рөл атқаралындығын көрсетеді. Бол-

Итогенчىй. Норвегия секилин елдерде экономикалык саясаттың натижесинде индустриялук зурудан аман калып, алтарлыктай монополикалык осүте кол жеткүзө алды. Бул елдөрдө кәржылык саясат континенттик сипатта мөрс кәржылык саясаттың консервативтік болып, айыробастау бағамдарының бәсекелі саясатын азыруға және үлгіткіштік дәрежанын дөздейтін азгерін сактау үшін қызметтік биршама валюта резервтерінің тиражталуына ықнай етті. Керісінше, табиги ондіруші емес, «кайта болупшы» деген атау даиды.

Литература

- 1 Humphreys M., Sachs J. & Stiglitz, J. Escaping the Resource Curse – New York: Columbia University Press, – 2007. – 408 p.
- 2 Sachs J.D., & Warner A.M. The curse of natural resources // European Economic Review. – 2001. – Vol. 87, № 2. – P. 184-88.
- 3 World Bank. Governance: The World Bank Experience. – Washington, DC: The World Bank, 1994.
- 4 Kaufmann D., Kraay A., and Zoido-Lobaton P. Governance Matters, Policy Research Working Paper // The World Bank Development Research Group and the World Bank Institute. – 1999. – № 2196. – 60 p.
- 5 Havio G., and Santiso J. To benefit from plenty: Lessons from Chile and Norway // OECD Development Centre, Policy Brief 2008. – № 37.
- 6 Transparency International. – 2012 // <http://transparency.org>
- 7 Ross M. How can mineral rich states reduce inequality? // Escaping the resource curse – New York: Columbia university press, 2003. – 445 p.
- 8 Фетисов Г. Альтернативы сырьевой модели развития российской экономики // Российский экономический журнал. – 2008. – № 1. – С. 21-34.
- 9 Asfaha S. National revenue funds: their efficacy for fiscal stability and intergenerational equity // International institute for sustainable development. – 2007.
- 10 Bienen H. Nigeria: from windfall gains to welfare losses? // Oil windfalls: blessing or curse. – New York: OXFORD UP, 1988. – P. 36-48.
- 11 Robinson J. Political foundations of the resource course // Journal of development economics. – 2006. – № 79. – P. 34-47.
- 12 Larsen E. Escaping the resource curse and the Dutch disease? When and why Norway caught up with and forged ahead of its neighbors // American journal of economics and sociology. – 2006. – Vol. 65, issue 3. – P. 89-102.
- 13 Андрющик Н. Норвежская модель управления ресурсами // Экономист. – 2005. – № 11. – С. 63-74.
- 14 Olsen O. Monetary policy and wealth management in a small petroleum economy, speech, at Harvard Kennedy School. – Cambridge: MA, 2013, april.
- 15 Peteete A. Overlapping sectors: botswana's inoculation against Dutch disease? // Global prosperity initiative working paper – Meratus center, George Mason university. – 2005. – № 56. – P. 67-79.
- 16 Larsen E. Escaping the resource curse and the Dutch disease? When and why Norway caught up with and forged ahead of its neighbors // American journal of economics and sociology. – 2006. – Vol. 65, issue 3. – P. 89-102.
- 17 UN World Economic and Social Survey. – 2006.
- 18 Weirthal E. Combating the resource curse: an alternative solution to managing mineral wealth // Perspectives on politics. – 2006. – Vol.1, № 4. – P. 41-55.
- 19 References
- 20 Humphreys M., Sachs J. & Stiglitz, J. Escaping the Resource Curse. – New York: Columbia University Press. – 2007. – 408 p.
- 21 Sachs J.D., & Warner A.M. The curse of natural resources // European Economic Review. – 2001. – Vol. 87, № 2. – P. 184-88.
- 22 World Bank. Governance: The World Bank Experience. – Washington, DC: The World Bank, 1994.
- 23 Kaufmann D., Kraay A., and Zoido-Lobaton P. Governance Matters, Policy Research Working Paper // The World Bank Development Research Group and the World Bank Institute. – 1999. – № 2196. – 60 p.
- 24 Havio G., and Santiso J. To benefit from plenty: Lessons from Chile and Norway // OECD Development Centre, Policy Brief. – 2008. – № 37.
- 25 Transparency International. – 2012 // <http://transparency.org>
- 26 Ross M. How can mineral rich states reduce inequality? // Escaping the resource curse – New York: Columbia university press, 2003. – 445 p.
- 27 Фетисов Г. Альтернативы сырьевой модели развития российской экономики // Российский экономический журнал. – 2008. – № 1. – С. 21-34.

- 9 Asfaha S. National revenue funds: their efficacy for fiscal stability and intergenerational equity // International institute for sustainable development. - 2007.
- 10 Bienen H. Nigeria: from windfall gains to welfare losses? // Oil windfalls: blessing or curse. - New York: OXFORD UP, 1988. - P. 39-48.
- 11 Robinson J. Political foundations of the resource curse. // Journal of development economics. - 2006. - №79. - P. 34-47.
- 12 Larsen E. Escaping the resource curse and the Dutch disease? When and why Norway caught up with and forged ahead of its neighbors. // American journal of economics and sociology. - 2006. - Vol. 65, issue 3. - P. 89-102.
- 13 Andryushina N. Novezhskaya model управлениіа ресурсами // Economista. - 2005. - № 11. - С. 63-74.
- 14 Olsen Ø. Monetary policy and wealth management in a small petroleum economy, speech, at Harvard Kennedy School. Cambridge: MA, 2013, april.
- 15 Potocic A. Overlapping sectors: botswana's inoculation against Dutch disease? // Global prosperity initiative working paper. Mennas center, George Mason university. - 2005. - № 56. - P. 67-79.
- 16 Larsen E. Escaping the resource curse and the Dutch disease? When and why Norway caught up with and forged ahead of its neighbors // American journal of economics and sociology. - 2006. - Vol. 65, issue 3. - P. 89-102.
- 17 UN World Economic and Social Survey. - 2006.
- 18 Weintal E. Combating the resource curse: an alternative solution to managing mineral wealth // Perspectives on politics. - 2006. - Vol.1, № 4. - P. 41-55.